

POLITYKA

Azyumardi Azra

INDONEZYJSKI ISLAM: MUZUŁMANIE GŁÓWNEGO NURTU A POLITYKA¹

Islam indonezyjski, a w dużym stopniu także islam w całej Azji Południowo-Wschodniej, odróżnia się wieloma cechami od islamu bliskowschodniego². Jest on, mówiąc ogólnie, umiarkowany i tolerancyjny, zaś wpływy kultury arabskiej są w nim stosunkowo niewielkie, co czyni go znacznie mniej rygorystycznym.

Z tej właśnie przyczyny tygodnik „Newsweek” określił niedawno indonezyjską wersję islamu „islamem z uśmiechniętą twarzą”, który potrafi współistnieć z nowoczesnością, demokracją oraz pluralizmem. Mimo swej specyfiki jest on jednak taki sam, jak islam na całym świecie, a geograficzna odległość dzieląca Indonezję od Bliskiego Wschodu nie oznacza bynajmniej, że można go uważać za religijne peryferie.

Państwo oparte na zasadach *pańcza sila*

Nic więc dziwnego, że Indonezja, najludniejszy kraj muzułmański na świecie, została dzięki wspomnianym odrębnościom określona w raporcie *Freedom in the World*

¹ Jest to tekst referatu *Indonesian Islam, mainstream Muslims and politics*, przedstawionego na sympozjum „Indonesia, Islam and Democracy”, zorganizowanego 27 listopada 2006 r. przez Ambasadę Indonezji w Warszawie i Centrum Stosunków Międzynarodowych. Redakcja wyraża podziękowanie autorowi za zgodę na opublikowanie tekstu w naszym piśmie. Redakcja

² Przypomnijmy, że islam dominuje w części wyspiarskiej tego regionu, to jest w Indonezji i w Malezji, a także na kilku południowych wyspach Filipin. Terytoria te zamieszkują głównie ludy zaliczane do malajskich, a precyzyjniej austronezyjskie. Tendencje fundamentalistyczne występowały tam na północnej Sumatrze (dawny sułtanat Aceh) i na wspomnianych wyspach Filipin, gdzie prowadzone są walki o odłączenie od katolickiego w większości kraju. W części kontynentalnej Azji Południowo-Wschodniej wśród rodzimych ludów islam przyjmują jedynie Czamowie (Wietnam Płd. i Kambodża). Inne tamtejsze wspólnoty muzułmańskie to głównie dawniejsi przybysze z kolonialnych Indii. Redakcja

2002 – *The Democracy Gap*, opublikowanym przez nowojorską fundację Freedom House, jako „jasny punkt demokracji” (wraz z innymi najmniej zarabizowanymi krajami muzułmańskimi, takimi jak Bangladesz, Nigeria czy Iran). Raport ten, stwierdzając oczywisty niedostatek demokracji w muzułmańskim świecie arabskim – tzw. arabskim rdzeniu – zauważa również „demokratyczny ferment” w krajach takich, jak Albania, Bangladesz, Dżibuti, Gambia, właśnie Indonezja, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone, czy Turcja – gdzie wyznawcy islamu przeważają wśród ludności, bądź stanowią jej istotną część.

W przypadku Indonezji ów demokratyczny ferment wyraźnie widać na przykładzie wyborów powszechnych, przeprowadzonych z powodzeniem w roku 1999 i 2004. Są one najlepszym dowodem, że muzułmanie w Indonezji nie są wrogami demokracji – co więcej, pokazują, że islam doskonale z nią współgra. Przeprowadzone w atmosferze spokoju wybory powszechne z 2004 r., które obejmowały też bezpośrednie wybory prezydenckie, wygrane przez stojącego obecnie na czele Republiki Indonezji prezydenta Susilo Bambang Yudhoyono i wiceprezydenta Muhammada Jusufa Kallę, dodatkowo umocniły demokrację w kraju. Dziś Indonezja jest nie tylko największym krajem muzułmańskim na świecie, ale i trzecią co do wielkości demokracją świata, za Stanami Zjednoczonym i Indiami. A biorąc to pod uwagę, należy jednocześnie zaznaczyć, że ani nie jest ona państwem islamskim, ani islam nie jest w Indonezji oficjalną religią państwową. Jednocześnie przypomnijmy, że 90% całej ponad 220-milionowej ludności kraju stanowią muzułmanie. Od 17 sierpnia 1945 r., a więc od dnia uzyskania niepodległości, indonezyjska państwowość oparta jest na fundamencie określanym jako *pañcza sila* (hindi: „pięć zasad”). Składają się nań następujące zasady:

1. wiara w Jedyne Najwyższe Boga;
2. sprawiedliwa i cywilizowana ludzkość;
3. jedność Indonezji;
4. demokracja ludu, kierująca się mądrością pochodzącą z dialogu w systemie przedstawicielskim;
5. sprawiedliwość społeczna dla wszystkich Indonezyjczyków.

Zasady *pañcza sila*, akceptowane przez zdecydowaną większość przywódców muzułmańskich, świeckich oraz nie-muzułmańskich, stanowią wspólną platformę ideologiczną (*kalimatun sawa*) państwa indonezyjskiego, które jest niezmiernie zróżnicowane i pluralistyczne nie tylko w aspekcie etniczno-kulturowym, ale także religijnym.

Z punktu widzenia wyznawców głównego nurtu indonezyjskiego islamu *pañcza sila* jest jak najbardziej islamska; wszystkie pięć jej filarów pozostaje w zgodzie z pryncypiami ich religii. Grupy pragnące przekształcenia Indonezji w państwo wyznaniowe są i zawsze były. Jedne z nich dążą do tego celu metodami konstytucyjnymi, inne nie wahają się używać środków pozaprawnych. Przykładem może tu być próba rewolty przeprowadzona w późnych latach 50. Wszystkie te działania nieod-

miennie jednak spełzają na niczym. Przyczyna jest zawsze jedna: brak poparcia wśród ogółu wyznawców islamu.

Przyjęcie zasad *pañcza sila* jako podstawy prawnej funkcjonowania państwa spowodowało, że nie jest ono ani wyznaniowe, ani też świeckie, choć niektórzy obserwatorzy z zagranicy z lubością określają Indonezję tym ostatnim mianem. W ścisłej definicji świeckości państwa ustrój Indonezji się jednak nie mieści. Podstawą, na której wzniesiono państwowość Indonezji – jak stwierdza Preambuła do Konstytucji z 1945 roku oraz *pañcza sila* – jest wiara w jednego Najwyższego Boga. Religia nie jest więc całkowicie oddzielona od życia politycznego i publicznego, a Ministerstwo Spraw Religijnych od samego początku niepodległego bytu stanowi integralną część administracyjnego aparatu państwa. W jego gestii leży zarządzanie społecznymi i politycznymi sferami życia wspólnoty wiernych. Nie wtrąca się ono jednak w kwestie doktrynalne i teologiczne żadnej religii.

Status ideologiczny, który nie pozwala zakwalifikować państwa jako świeckiego, pozbawia racji działania tych, którzy chcieliby je uczynić wyznaniowym. Ponieważ państwo zorganizowane na zasadach *pañcza sila* jest dla większości wyznawców islamu dostatecznie islamskie, nie widzą oni potrzeby przekształcania go w państwo religijne. Z tej właśnie przyczyny niepowodzeniem kończą się wszelkie próby stworzenia państwa islamskiego; większości muzułmanów w Indonezji to po prostu nie interesuje³.

Rola kobiet

Ukształtowanie się wspomnianych charakterystycznych cech indonezyjskiego islamu było uwarunkowane przynajmniej dwoma czynnikami. Po pierwsze, sprawił to pokojowy charakter ekspansji islamu, nazwanej przez T. W. Arnolda w jego klasycznym opracowaniu *The preaching of Islam*⁴ mianem „penetracji pokojowej”. Roz-

³ Kwestię tę można na podstawie indonezyjskich dokumentów oficjalnych objaśnić następująco. Państwo przyjmuje tam na siebie odpowiedzialność za kierowanie i wspieranie rozwoju każdej religii, zgodnego z jej własnym nauczaniem. Zarazem państwo kontroluje także, by wszyscy obywatele praktykowali swoją religię zgodnie z jej nauczaniem. Implikuje to obowiązek państwa kierowania życiem duchowym ludności, zwalczania ruchów uznanych za hereetyckie i nadzorowania wszystkich instytucji religijnych. W praktyce wymagano wyznawania „religii monoteistycznej”, czyli islamu, a tolerowanie innych wierzeń nastęrczało pewne komplikacje. Wyznanie wpisywano nawet w dowodach osobistych, co stygmatyzowało nie-muzułmanów. Wolność religijną pojmowano zatem inaczej niż w laickich państwach Zachodu: jako wolność wyboru religii monoteistycznej i obowiązek jej praktykowania zgodnie z doktryną. Państwo, zgodnie z islamskimi tradycjami, przyjmuje odpowiedzialność za prawidłowe religijne wierzenia i praktyki ludności. Patrz: *The Cambridge history of Southeast Asia*, red. Nicholas Tarling, Cambridge University Press 1999, t. II, cz. 2, s. 226.

⁴ Sir Thomas Walker Arnold, *The preaching of Islam; a history of the propagation of the Muslim faith*, 1. wyd. Westminster, A. Constable and Co., 1896. Wznawiana wielokrotnie, ostatnio w 2006 r. (reprint) przez Kessinger Publishing, LLC. Redakcja

przestrzenianie się islamu nie miało charakteru ekspansji zbrojnej z terenów Arabii, a raczej powolnej penetracji trwającej stulecia, która odbywała się przez docieranie islamu do lokalnych wierzeń i kultur. Proces ten można by nazwać „zakorzenianiem” (*indigenization*), czy też „przyswajaniem powszechnym” (*vernaculization*) islamu.

Po drugie, struktura indonezyjskiego społeczeństwa była zupełnie inna niż na Bliskim Wschodzie. Dobrym przykładem ukazującym tę różnicę jest rola kobiet. W społeczeństwach Bliskiego Wschodu przyjmujących męską dominację, rola kobiet ogranicza się do sfery domowej, a jest znacznie większa w luźniej zhierarchizowanych społecznościach islamskich w Indonezji, gdzie kobiety cieszą się szerszym zakresem swobód.

Ilustracją tego stanu rzeczy był, na przykład, wybór pani wiceprezydent Megawati Sukarnoputri na urząd prezydenta w miejsce skompromitowanego Abdurrahmana Wahida w dniu 23 lipca 2001 r. Od samych początków rozprzeźnienia się islamu na obszarze archipelagu indonezyjskiego w XII w. kobiety odgrywały tu w życiu publicznym znaczącą rolę. I tak w XVII w. sułtanatem Aceh władowały cztery królowe (*sultannah*) z rzędu. Wybór Megawati Sukarnoputri na urząd prezydenta miał więc historyczne precedensy.

Prezydent Megawati otrzymała pełne i bezwarunkowe poparcie nie tylko w Ludowym Zgromadzeniu Doradczym (Majelis Permusyawaratan Rakyat, MPR), ale także ze strony zdecydowanej większości indonezyjskich muzułmanów. Uzyskała akceptację takich partii islamskich i ugrupowań społeczności muzułmańskich, jak Zjednoczona Partia Rozwoju (Partai Persatuari Pembangunan, PPP), Partia Gwiazdy i Półksiężycy (Partai Bulan Bintang, PBB), Partia Sprawiedliwości (Partai Keadilan, PK), Partia Przebudzenia Narodowego (Partai Kebangkitan Bangsa, PKB), Partia Mandatu Narodowego (Partai Amanat Nasional, PAN). PPP, która podczas wyborów z roku 1999, a także w okresie, który nastąpił bezpośrednio po nich, pozostawała w zdecydowanej opozycji wobec Megawati z przyczyn religijnych, tym razem zaakceptowała jej wybór na urząd prezydenta. Co więcej, podczas nadzwyczajnej sesji MPR z 24 lipca 2001 r., przewodniczący PPP, Hamzah Haz, został wybrany wiceprezydentem. Tak powstał duet przywódczy, składający się ze przedstawicielki świeckich narodowców (*secular nationalist*) Megawati i narodowca religijnego (*religious nationalist*) w osobie Hamzaha Haza.

Dla pełnej jasności należy dodać, że żadna z organizacji, zrzeszających wyznawców głównego nurtu islamu, takich jak Nahdatul Ulama (NU), czy Muhammadiyah, z których pierwsza liczy 40 mln członków, druga zaś 35 mln, nie wyrażała wobec faktu objęcia urzędu prezydenta przez kobietę jakiegokolwiek sprzeciwu, odwołującego się do argumentów religijnych.

Muzułmanki w Indonezji odgrywają dziś istotną rolę w różnych sektorach życia publicznego, piastując szereg funkcji, począwszy od stanowisk ministerialnych, poprzez administrację centralną, legislaturę, organizacje pozarządowe, aż po edukację

i biznes. Mimo to pozostaje wiele do zrobienia, aby ich pozycja w życiu publicznym była jeszcze mocniejsza.

Organizacje reprezentujące główny nurt islamu

Funkcjonowanie NU, Muhammadiji oraz wielu innych podobnych organizacji muzułmańskich na obszarze całej Indonezji samo w sobie stanowi kolejną cechę charakterystyczną indonezyjskiego islamu. Nie mają one charakteru politycznego i funkcjonują nie tylko jako organizacje religijne – spełniają równocześnie zadania społeczne, kulturalne oraz wychowawcze. Dysponują siecią tysięcy szkół i *medres*⁵ na wszystkich poziomach, począwszy od nauczania podstawowego aż po uniwersyteckie, prowadzą *pezantreny*, tradycyjne islamskie szkoły z internatem. Zakładają również ośrodki opieki zdrowotnej, spółdzielnie, ludowe kasy zapomogowe, instytucje ochrony przyrody oraz wiele innych. Oparte na zasadzie dobrowolności udziału, niezależne od struktur państwa, samorządne i działające na rzecz lepszej organizacji społeczeństwa, stanowią one najczystszy przejaw społeczeństwa obywatelskiego.

Większość z nich powstała jeszcze w okresie kolonialnym. Muhammadiyah, wzorowana na reformatorskim ruchu działającym w Egipcie na początku XX w., powstała w 1912 r. i od początku swojego istnienia uważana jest za ruch modernistyczny. NU, najliczniejsza organizacja muzułmańska w Indonezji, powstała w 1926 r. i ma charakter tradycjonalistyczny.

Jako emanacje społeczeństwa obywatelskiego organizacje te stanowią istotny element, pośredniczący pomiędzy społeczeństwem a strukturami państwa. Przez większość swych dziejów nie angażowały się one w codzienne, praktyczne sprawy polityczne, nazywane też „polityką niską” – wykazując za to zainteresowanie „polityką wysoką”, rozumianą jako zasady moralne i podwaliny etyczne życia politycznego. Nie ulega wątpliwości, że organizacje reprezentujące główny nurt islamu, mają efektywne przełożenie na procesy polityczne zachodzące w Indonezji. W tym ujęciu należy je postrzegać jako podmioty bieżącego zarządzania państwem, biorące czynny udział w procesach podejmowania decyzji.

Zakorzenione w islamie organizacje społeczeństwa obywatelskiego dostarczały zacyznu procesom demokratycznym nawet w czasach autorytarnych rządów generała Suharto. Ich przywódcy przez cały ten okres podejmowali działalność pro-demokratyczną, stanowiąc w istocie forpoczcie opozycji wobec reżimu. Przyczyniają się one niewątpliwie do stałej konsolidacji i pogłębiania demokracji w Indonezji. Odgrywając znaczną rolę w procesie demokratyzacji społeczeństwa obywatelskiego, nie tylko zwiększają one własną efektywność, ale poprzez swoje działanie rozsiewają nasiona demokracji na coraz to nowej ziemi i propagują kulturę obywatelską oraz rolę

⁵ *Madrasa, medresa* – teologiczna szkoła muzułmańska. Redakcja.

obywateli w życiu publicznym. Przykładem takiej działalności mogą być prowadzone przez nie programy edukacji wyborczej, obywatelskiej, a także liczne programy walki z korupcją i tworzenia kanonów dobrego rządzenia.

Grupy ekstremistyczne

Jednym z następstw terrorystycznych ataków we wrześniu 2001 r. na WTC w Nowym Jorku i waszyngtoński Pentagon było ujawnienie się radykalnych grup islamskich wraz z ich bojową retoryką. Mimo iż takie ugrupowania jak Front Pembela Islam (Front Obrony Islamu, FPI), Lasykar Jihad, Hizb al-Tahrir (Partia Wyzwoleńcza) i Majelis Mujahidin Indonesia (Indonezyjska Rada Wojowników Dżihadu, MMI) zyskały bardzo nikły odzew wśród ogółu muzułmanów indonezyjskich, nieustannie starały się one wygrywać dla swoich celów wszystko, co tylko miało jakikolwiek podtekst religijny.

Występowanie tendencji radykalnych, ekstremistycznych, czy też fundamentalistów w łonie islamu indonezyjskiego – tak widoczne w ostatnim czasie – nie jest w istocie niczym nowym. Zarówno w czasach prezydentury Sukarno, jak i Suharto, grupy takie podejmowały próby zaprowadzenia w Indonezji państwa wyznaniowego. W latach 50. znane były pod nazwą DI/TII (Dar-al-Islam/Tentera Islam Indonesia, czyli Państwo Islamskie/Indonezyjska Armia Islamu). Później, w okresie rządów Suharto, także działały grupy islamskich ekstremistów znane jako NII (Negara Islam Indonesia – Islamskie Państwo Indonezji), czy Komando Dżihad – także stawiające sobie za cel ustanowienie w Indonezji państwa islamskiego. Co do niektórych z ugrupowań ekstremistycznych w czasach Suharto istniały podejrzenia, że były one inspirowane przez osoby z ówczesnej generalicji w celu zdyskredytowania islamu.

Upadek prezydenta Suharto po trzech długich dekadach jego rządów, po którym nastąpiła polityczna liberalizacja, dostarczył nowej energii radykalnym ugrupowaniom islamskim. Pojawiły się nowe, dotąd nieznanne, jak Front Komunikasi Ahlu-Sunnah Wal-Jama'ah (FKASWJ) wraz ze swoim lepiej znanym skrzydłem paramilitarnym – Lasykar Jihad (Oddziały Dżihadu), wspomniane już FPI i MMI, Jamaah al-Ikhwan al-Muslimin Indonesia (JAMI), a także kilka innych pomniejszych. Uderzające jest, że niemal wszystkie owe ugrupowania mają przywódców arabskiego, najczęściej jemeńskiego, pochodzenia. Liderem FPI jest Habib Rizq Shihab, Lasykar Jihad ma za przywódcę Ja'afara Umara Thaliba, MMI szefuje Abu Bakaar Baasyir, zaś Ikhwan al-Muslimin Indonesia – Habib Husein al-Habsyi.

Wspólną płaszczyzną ideologiczną dla wymienionych ugrupowań jest dosłowna, literalna wręcz interpretacja islamu. Domagają się one, by muzułmanie praktykowali islam w „czystej”, jak ją nazywają, czy „nieskażonej” postaci – takiej, jaką praktykował Prorok Mahomet wraz ze swymi Towarzyszami (*Sahabah, Salaf*). Z tego punktu widzenia można je więc zaliczać do ruchu salafickiego. To dosłowne pojmowanie

islam i salaficki etos działania zaowocowały atakami na dyskoteki, bary i inne miejsca uznawane przez zwolenników tej szkoły za „miejsca występku”.

Oprócz wyżej wymienionych, funkcjonują wciąż niektóre starsze organizacje ekstremistyczne, powstałe jeszcze w czasach Suharto, którym udało się przetrzymać wymierzone w nie surowe represje reżimu. Najważniejsza wśród nich to Hizb al-Tahrir (Partia Wyzwoleńcza), założona w Libanie przez Szejka Taqi al-Din al-Nabhani'ego, a do Indonezji przeszczepiona w latach 70. Celem tej organizacji jest propagowanie na skalę globalną „właściwego” sposobu praktykowania islamu w życiu, a także, co jeszcze ważniejsze, odbudowanie *khilafa* (kalifatu), a więc uniwersalnej struktury politycznej wszystkich muzułmanów. Hizb Tahrir cieszy się sporą popularnością nie tylko wśród sfrustrowanych studentów i młodych ludzi na Bliskim Wschodzie, lecz także wśród muzułmańskich studentów zachodnich uczelni. Od upadku Suharto Hizb al-Tahrir stała się bardziej widoczna, a jej działania stały się bardziej asertywne i śmieiej zaczęła propagować swoją doktrynę. Pomimo to nie wydaje się, by w znaczącym stopniu przybierała na sile.

Nie ulega wątpliwości, że radykalne ugrupowania islamskie mają różnorakie powiązania – natury organizacyjnej, teologicznej, bądź obu naraz – z podobnymi sobie na Bliskim Wschodzie, jak również w innych częściach świata muzułmańskiego. Trudno jednak o konkretne dowody na ich kontakty z Osamą bin-Ladenem, czy ogólniej al-Kaidą. Przywódcy zarówno FPI, jak i Lasykar Jihad, czy JAMI wielokrotnie od takich kontaktów się odzęgnywali. W rzeczy samej niejednokrotnie manifestowali oni bardzo krytyczny stosunek do Osamy bin-Ladena, którego uważają za *khariji* (odszczępieńca), którym to mianem określa się wyznawców, którzy wystąpili z *ummy* – wspólnoty wszystkich muzułmanów.

Działalność radykałów islamskich straciła rozpęd w następstwie aresztowań, a później procesów sprawców zamachów bombowych w Denpasarze na Bali (2002 r.), na hotel Marriot w Dżakaracie (2003 r.), przed ambasadą Australii w Dżakarcie (2004 r.) i wreszcie znów na Bali (2005 r.). Niektórzy z nich otrzymali wyroki śmierci i dożywotniego lub wieloletniego więzienia. Wiele osób podejrzanych o związki z aktami przemocy lub terroru zostało objętych dozorem policyjnym. Determinacja i wytrwałość w eliminowaniu grup terrorystycznych, jaką wykazuje administracja prezydenta Susilo Bambang Yudhoyono, pozwala mieć nadzieję na rozwiązanie tego problemu.

Wzmocnienie roli umiarkowanych

Wzrost radykalizmu ugrupowań wspomnianych powyżej wynika w dużym stopniu z niepowodzeń władzy centralnej w zaprowadzaniu rządów prawa i rozwiązywaniu najbardziej palących problemów społecznych. Wśród nich należy wymienić konflikty etniczno-religijne, wyraźnie nasilającą się przestępczość, korupcję szaleją-

cą na wszystkich poziomach społecznych oraz szerzącą się narkomanię. Kryzys autorytetu władzy państwowej, idący w parze z demoralizacją sił policyjnych, to najważniejsze przesłanki dla radykalnych ugrupowań, by starać się wziąć sprawy w swoje ręce. Oznacza to, że jednym z kluczy do rozwiązania problemu nasilania się radykalizmu jest przywrócenie autorytetu państwa i uzdrowienie jego funkcji w zakresie egzekucji prawa.

Dający się obserwować wzrost znaczenia grup radykalnych spowodował wyraźne sformułowanie sprzeciwu wobec ekstremizmu ze strony obydwu największych organizacji reprezentujących główny nurt islamu – NU i Muhammadiyah. Deklaracje te, zagłuszane zgiełkiem różnego rodzaju radykalizmów, jaki zdaje się nieodmiennie przyciągać uwagę mass-mediów, przeszły niemal bez echa. Od listopada 2002 r. jednak, obydwie organizacje podjęły ze zdwojoną determinacją walkę z erozją wizerunku indonezyjskiego islamu, dokonującą się w skutek działalności odłamów radykalnych.

Przywódcy Muhammadiyah i NU ustalili wspólnie, że tętną nowe życie w wizerunek islamu w Indonezji jako pokojowej religii, przyjaznej wiernym innych wyznań. Stwierdzili oni, że obraz islamu został przez grupy ekstremistyczne upolityczniony dla własnych celów, że ich radykalizm jest produktem działań natury politycznej, nie zaś częścią islamskiego sposobu myślenia. Zapowiedzieli, że obie organizacje podejmą różnorodne działania, aby zwalczyć ekstremizm przez nawiązywanie otwartego dialogu ze społeczeństwem, inicjowanie wspólnych programów oraz inne podobne działania. Wystosowali wreszcie apel do rządu Indonezji, by podjął zdecydowane kroki wobec tych ugrupowań, które naruszają prawo, wyrażając jednocześnie przekonanie, że jakakolwiek bojaźliwość, okazywana w takich przypadkach, stanowi jedynie zachętę dla rodzenia się jeszcze groźniejszych form ekstremizmu. Silna pozycja ugrupowań, reprezentujących główny nurt islamu, to najskuteczniejsza tama dla działań skrajnych ugrupowań, próbujących wypaczyć pokojową naturę indonezyjskiego islamu.

Jedną z dróg ograniczenia wpływów radykalizmu jest wzmocnienie elementów demokratycznych w ramach głównego nurtu islamu i przyznawanie im coraz większych uprawnień. Naszą wspólną odpowiedzialnością jest wspieranie wszystkiego, co wzmocnia młodą demokrację w Indonezji. Wziąwszy zaś pod uwagę liczebną większość ludności muzułmańskiej, jeden z kierunków tego typu działań powinien prowadzić poprzez instytucje i organizacje reprezentujące główny nurt islamu, które dowiodły swojego przywiązania do idei budowy islamskiego społeczeństwa obywatelskiego, demokracji, pluralizmu, tolerancji, pokojowego współżycia ludzi różnych kultur oraz szacunku do praw człowieka.

Jednym z przykładów takiego działania jest uruchomienie w 2000 r., dzięki sponsoringowi Asia Foundation, na Państwowym Uniwersytecie Islamskim (UIN) Syariff Hidayatullah w Dżakarcie programu Edukacja Obywatelska. Przeznaczony on jest dla nowoprzyjmowanych studentów oraz działaczy studenckich, których zaznajamia

z ideą i praktyką islamskiego społeczeństwa obywatelskiego w zakresie demokracji, pluralizmu, równouprawnienia płci oraz innych pokrewnych kwestii. Program wprowadzono w całym kraju, włączono doń sześć innych UIN, czternaście filii Państwowego Instytutu Studiów nad Islamem, trzydzieści dwa Państwowe Kolegia Islamskie oraz inne publiczne i prywatne uniwersytety. Można mieć nadzieję, że poprzez ten program i podobne działania Indonezja – „jasny punkt demokracji” – uczyni demokrację jedynym modelem politycznego życia w kraju.

Przekład: Jakub Chmielewski

